

Δάφνη Βιτάλη - Γιώργος Δρίβας

A Quarantine Dialogue

Μερικές σκέψεις για το σήμερα με αφορμή το εικαστικό έργο του Γιώργου Δρίβα

Απρίλιος 2020

Σε μια εποχή καραντίνας, όπου ολόκληρος ο πλανήτης βρέθηκε σε lockdown λόγω της απειλής του Covid-19, οι εικόνες που είδαμε από τις άδειες πόλεις, πολλά από τα συναισθήματα που βιώνουμε αλλά και οι σκέψεις που κάνουμε σχετικά με ζητήματα τα οποία έρχονται στο προσκήνιο, μου φέρνουν στον νου το κινηματογραφικό έργο του Γιώργου Δρίβα. Η αποξένωση, η έλλειψη επικοινωνίας, η ανησυχία, η σιωπή και οι απόκοσμοι τόποι που συχνά αποτυπώνονται στον φακό του, με καλούν να ξανασκεφτώ το έργο του μέσα από αυτά που ζούμε αυτή την ιστορική στιγμή για την ανθρωπότητα. Μέσα από το έργο του Δρίβα μπορούμε να σκεφτούμε και να επανεξετάσουμε θέματα που αφορούν την κοινωνία της επιτήρησης, τη μοναξιά των σύγχρονων μεγαλουπόλεων, την προσπάθεια επικοινωνίας στον σύγχρονο κόσμο, την οικονομική και περιβαλλοντική κρίση, ακόμη και την αδυναμία του έρωτα. Έτσι, τις ημέρες του εγκλεισμού, ζήτησα στον Γιώργο Δρίβα να συνομιλήσει μαζί μου με αφορμή το έργο του, γύρω από φλέγοντα ζητήματα που αυτό θίγει.

Δάφνη Βιτάλη

Case Study, 2007

Δάφνη Βιτάλη - Τα έργα σου θα μπορούσαν να διαδραματίζονται σε χρόνο παρελθοντικό ή μελλοντικό και σε διαφορετικές πόλεις του δυτικού κόσμου. Φέρουν τη μοναξιά που μπορεί να βιώσει κανείς σε μια μεγαλούπολη, μια ανησυχία για το μέλλον, την προσπάθεια αυτοκαθορισμού, υπαρξιακές αλληγορίες, μεταφέροντας μια αίσθηση δυστοπική και φουτουριστική, δίχως σημαντική ανθρώπινη παρουσία. Θα ήθελα αρχικά να μου μιλήσεις για το πώς προέκυψαν τα έργα αυτά. Τι είχες στο μυαλό σου όταν σκεφτόσουν τη δημιουργία τους;

Γιώργος Δρίβας - Τα συγκεκριμένα έργα έχουν καταρχήν συλληφθεί στις διάφορες μεγαλουπόλεις που έχει τύχει να περάσω μεγάλα διαστήματα της ζωής μου και ήθελα να έχουν κάτι από τις δικές μου μοναχικές βόλτες, τις δικές μου σιωπηλές εξερευνήσεις ή ίσως τον δικό μου διάλογο με το γυμνό, μοναχικό αστικό τοπίο. Προέκυψαν από την υπόθεση του πώς θα ήταν μια μεγαλούπολη αν ήταν εντελώς άδεια, πώς θα ήταν αν ξαφνικά το αστικό τοπίο ερήμωνε. Τι θα ήταν μια πόλη χωρίς κανέναν άνθρωπο μέσα της; Τι θα ήταν ένας άνθρωπος μέσα σε μια άδεια πόλη; Δεν με ενδιέφερε ο λόγος για τον οποίο κάτι τέτοιο θα μπορούσε ή όχι να συμβεί. Με ενδιέφερε η αίσθηση που θα προέκυπτε μέσα από ένα τέτοιο υποθετικό σενάριο, η ενδεχόμενη δημιουργία ενός ατέλειωτου αστικού κενού και μιας απόλυτης μοναχικότητας ως υποχρεωτικής συνθήκης. Κατ' επέκταση, όπως λέει ένας ήρωάς μου σε ένα έργο που έκανα το φθινόπωρο του 2019, με ενδιέφερε «πώς θα είναι όταν κανείς πια δεν θα είναι τόσο σίγουρος για τον εαυτό του, όταν όλοι θα έχουν ανάγκη, όταν όλοι θα είναι ξένοι, όταν όλοι θα χρειάζονται βοήθεια». Δυστυχώς, μερικούς μήνες μετά, αυτή η σκέψη ήταν η καθημερινή μας πραγματικότητα.

Empirical Data, 2009/2019

Beta Test, 2006

Δ.Β. Στο έργο σου συνηθίζεις να παρουσιάζεις τους χαρακτήρες σου σε συνθήκες παρατήρησης και ελέγχου. Οι λιγιστοί και συχνά ανώνυμοι ήρωες σου κινούνται σε δημόσιους χώρους και κτίρια, ενώ δίνεται η εντύπωση ότι παρακολουθούνται, καθώς οι κινήσεις τους καταγράφονται. Το έργο σου Beta Test, το οποίο αποτελεί και το πρώτο μέρος μιας τριλογίας με τίτλο Social Software, πραγματεύεται την ιστορία μιας πόλης όπου επικρατεί η επιτήρηση, η έλλειψη επικοινωνίας και η αίσθηση της ανυπαρξίας. Οι χαρακτήρες φαίνεται να μην ζουν στην πραγματική ζωή, αλλά ακολουθούν τις οδηγίες που τους έχουν δοθεί σαν να βρίσκονται σε μια εργαστηριακή συνθήκη.

Μια από τις σημαντικότερες κληρονομίες της πανδημίας που ζούμε θα είναι ο τρόπος με τον οποίο η πανδημία αυτή συνδυάζεται με την άνοδο και την εξάπλωση της ψηφιακής επιτήρησης που τίθεται σε εφαρμογή μέσω της τεχνητής νοημοσύνης. Η Κίνα, όπως είδαμε, χρησιμοποίησε ως μέθοδο αντιμετώπισης του κορονοϊού πολλαπλά εργαλεία επιτήρησης. Αυτές οι τεχνικές κυμαίνονταν από τη χρήση εκατοντάδων χιλιάδων CCTV για την καταγραφή των κινήσεων των ατόμων, μέχρι τη μαζική παρακολούθηση δεδομένων κινητής τηλεφωνίας, τη χρήση καμερών αναγνώρισης προσώπου, ελέγχους και αναφορές της θερμοκρασίας του σώματος, παρακολούθηση των κινήσεων των πιστωτικών καρτών κ.ά. Αρκετά κράτη της Δύσης έχουν αρχίσει να στρέφονται σε αντίστοιχες μεθόδους παρακολούθησης των πολιτών. Παρ' όλα αυτά, οι περισσότεροι πολίτες των δυτικών κρατών φαίνεται να πιστεύουν ότι οι δημοκρατικές κυβερνήσεις θα πρέπει να προσφέρουν μια εναλλακτική λύση στις εξουσιαστικές και απολυταρχικές αυτές διαδικασίες.

Στο έργο σου παρουσιάζεις μια συνθήκη στην οποία το σύστημα ελέγχεται, αλλά την ίδια στιγμή το σύστημα αυτό φαίνεται να ελέγχει εμάς. Έχει δηλαδή δημιουργηθεί ένα λογισμικό για την επιτήρηση της κοινωνίας, αλλά τελικά φαίνεται να ελέγχουμε τον ίδιο μας τον εαυτό. Μίλησέ μου για την ιδέα της επιτήρησης στο έργο σου αλλά και για τις προβλέψεις σου για το μέλλον της κοινωνίας της επιτήρησης. Μπορεί η Δύση να επωφεληθεί από την επιτήρηση που τίθεται σε εφαρμογή μέσω της τεχνητής νοημοσύνης, χωρίς να θυσιάσουν στοιχειώδεις αξίες και δικαιώματα;

Γ.Δ. Διαβάζοντας την πρώτη παράγραφο της ερώτησής σου, θα έλεγα ότι όχι μόνο περιγράφεις ένα παλιό μου έργο, αλλά συγχρόνως και τη σημερινή παγκόσμια κατάσταση. Ο δημόσιος χώρος γίνεται πεδίο ελέγχου. Ο συγχρωτισμός εγγράφεται στο συλλογικό ασυνείδητο ως αντικοινωνική συμπεριφορά που αυξάνει την πιθανότητα διασποράς του ιού. Η κοινωνικότητα τείνει να θεωρείται επικίνδυνη. Η πόλη, αυτό το ανθρώπινο κατασκεύασμα, χάνει την πρωταρχική της λειτουργία, τον λόγο ύπαρξής της. Από πεδίο άσκησης μαζικών συναντήσεων, συναλλαγών και επικοινωνίας, γίνεται ακριβώς το αντίθετο, ένα πεδίο απόλυτης άρνησής τους – απόλυτης απαγόρευσής τους. Υπό μια έννοια, οι πόλεις σήμερα είναι το πεδίο ενός νέου πειραματισμού, μιας νέας μορφής λειτουργίας που είναι ακριβώς αντίθετη με την προηγούμενη. Αν στις παγκόσμιες πόλεις δοκιμάστηκε η μαζική συμβίωση, τώρα δοκιμάζεται ένα είδος μαζικής απομόνωσης. Ποια θα είναι η πόλη του 21ου αιώνα; Το πεδίο δοκιμών μιας εντελώς νέας εποχής αποξένωσης και ενός εντελώς νέου –μονίμως επιτηρούμενου– τρόπου ζωής;

Εδώ θα ήθελα επίσης να σημειώσω ότι δεν είμαι σίγουρος πως μπορούμε να εξάγουμε συμπεράσματα για την επιτυχία του τρόπου χειρισμού της κατάστασης μιας επιδημίας από χώρες όπως η Κίνα, καθώς διατηρώ μεγάλες επιφυλάξεις για το τι ακριβώς μαθαίνεται από αυτά που συμβαίνουν εκεί. Δεν νομίζω ότι πρέπει να πέσουμε στην παγίδα να θεωρήσουμε τις στρατηγικές τέτοιων κρατών ως αποτελεσματικές για την αντιμετώπιση και τη διαχείριση καταστάσεων εξαίρεσης. Θα ήθελα να θυμίσω ότι αρκετά καλά αποτελέσματα σημείωσαν και χώρες που εφαρμόσαν πολύ λιγότερο αυστηρές μεθόδους, όπως η Γερμανία. Θέλω να πιστεύω ότι αυτό έχει να κάνει με διάφορους παράγοντες, όπως την ύπαρξη ενός στιβαρού και λειτουργικού συστήματος δημόσιας υγείας, την καλή οργάνωση και ενημέρωση των πολιτών, πολλά ιατρικά τεστ που έγιναν άμεσα κλπ. Η απόλυτη υποταγή των πολιτών σε αυστηρές εντολές και κατ' επέκταση η στενή επιτήρησή τους δεν είναι μονόδρομος – ή ίσως είναι, δυστυχώς, αφού έχουν πρώτα όμως δοκιμαστεί και καταστραφεί ή έστω χαθεί όλοι οι άλλοι δρόμοι.

Το σύστημα που αναφέρεις και είναι πάντα παρόν στο έργο μου είμαστε εμείς οι ίδιοι, ο κόσμος που έχουμε δημιουργήσει, οι νόμοι, οι κοινωνίες στις οποίες ζούμε ή απλώς το σώμα μας. Όλα είναι παραγωγοί και φορείς εξουσίας. Θύτες και θύματα. Με ενδιαφέρουν λοιπόν καταρχήν όλα αυτά τα συστήματα που, δημιουργημένα και εν μέρει ελεγχόμενα από εμάς, κάνουν ταυτόχρονα ορατά τα αναπόφευκτα όριά μας. Λειτουργούμε εξ ολοκλήρου και υποχρεωτικά με βάση μια σειρά παραγόντων, έτσι ώστε να γίνεται σχεδόν αδύνατο να κατανοήσει κανείς αν είμαστε όντως εμείς που δημιουργούμε τους εν λόγω παράγοντες ή αν αυτοί έχουν ουσιαστικά «αυτονομηθεί» και πλέον δημιουργούν εμάς. Ανάμεσα σε αυτούς τους παράγοντες είναι και η τεχνολογία. Πόσο ελέγχουμε τις μηχανές που εμείς δημιουργούμε; Πόσο μπορούν να ελέγξουν αυτές εμάς; Πόσο άραγε τους μοιάζουμε και πόσο μοιάζουν αυτές σε εμάς; Αν δημιουργούμε μηχανές επιτήρησης, είναι γιατί πιστεύουμε και επενδύουμε σε ένα καθεστώς ασταμάτητης επιτήρησης – όπως και όταν δημιουργούμε μηχανές παραγωγής, επενδύουμε σε ένα καθεστώς ασταμάτητης παραγωγής. Μέσα από αυτές τις διαδικασίες διαφαίνεται ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο γύρω μας –και κατ' επέκταση τον εαυτό μας– καθώς και ο τρόπος που έχουμε μάθει, επιλέξει, υποχρεωθεί να υπάρχουμε. Είμαστε παραγωγοί και προϊόντα, είμαστε επιτηρητές και επιτηρούμενοι. Το πώς θα καταφέρουμε σε κάθε εποχή να ξεφύγουμε, να αλλάξουμε ή έστω να βρούμε την περίφημη χρυσή τομή αυτού του φαύλου, παράδοξου κύκλου που ζούμε είναι ένα ερώτημα το οποίο καλείται να αντιμετωπίσει κάθε γενιά. Φυσικά και υπάρχουν οφέλη κάθε φορά, σε κάθε χρονική στιγμή και σε κάθε στάδιο. Το πώς αντιλαμβανόμαστε την ισορροπία αυτή είναι ακριβώς ο τρόπος που η ανθρωπότητα αντιλαμβάνεται τον εαυτό της, ο τρόπος που προχωράμε και δημιουργούμε κάθε φορά την ιστορία μας.

Out Of Sync, 2005

Δ.Β. Θα ήθελα να μιλήσουμε για έννοιες όπως η παύση, η σιωπή, η στάση και η αναμονή. Καταστάσεις που βιώνουμε αυτές τις μέρες πάνω-κάτω σε ολόκληρο τον πλανήτη. Οι εικόνες –που καταγράφουν τα drones και βλέπουμε αυτόν τον καιρό στο διαδίκτυο– των άδειων πόλεων, των ξεχασμένων πλατειών και λεωφόρων καθώς και τα αρχαία ερείπια που στέκονται επιβλητικά σε μια πόλη όπου η ζωή συνεχίζεται χωρίς την ανθρωπότητα, είναι πραγματικά εικόνες που συναντάμε στη ζωή μας για πρώτη φορά. Στο σινεμά όμως, ίσως να τις έχουμε ξαναδεί.

Οι θεωρητικοί του κινηματογράφου *Laura Mulvey* και *Raymond Bellour* έχουν επισημάνει ότι η στατικότητα και η βραδύτητα προσφέρουν χώρο για συλλογισμό και σκέψη. Η έννοια της παύσης είναι ιδιαίτερα σημαντική στη δουλειά σου και στον τρόπο που συνθέτεις τις ταινίες σου, συχνά ξεκινώντας από μια αποσύνθεση της κινούμενης εικόνας. Στα πρώτα σου ασπρόμαυρα έργα χρησιμοποιείς παγωμένα καρέ αντί για τη διαρκή κίνηση, στηριζόμενος στην αισθητική της στατικής φωτογραφίας. Η στατικότητα αυτή φαίνεται όμως να μην αποτελεί μόνο τον τρόπο επεξεργασίας της εικόνας σου, αλλά και μια μελέτη γύρω από την ιδέα της παύσης. Οι πόλεις στα έργα σου μοιάζουν να έχουν σταματήσει στον χρόνο, οι άνθρωποι να έχουν εξαφανισθεί ή κρυφτεί και το παρόν να έχει ανασταλεί. Αυτή η στάση και η αναμονή που ζούμε σήμερα με παραπέμπει στην κινηματογραφική σου σιωπή. Αυτός ο χρόνος αναμονής μπορεί να είναι ένας χρόνος γόνιμος και πλούσιος; Πώς μπορούμε να κάνουμε την αναστολή του χρόνου χρήσιμη και πολύτιμη;

Γ.Δ. Βεβαίως και είμαι υπέρ της παύσης ή/και της σιωπής ως αναγκαίας συνθήκης. Τι θα γινόταν αν σταματούσαμε για λίγο να μιλάμε ή να κινούμαστε; Να παράγουμε ή να

καταναλώνουμε; Τι σκέψεις θα κάναμε τότε; Τι θα θεωρούσαμε σημαντικό και τι ασήμαντο; Τι σημαίνει βέβαια η παύση και η σιωπή για τον καθένα δεν είναι απολύτως ξεκάθαρο και η απάντηση θα απαιτούσε μια ευρύτερη συζήτηση. Έχω την αίσθηση ότι ζούμε σε μια μόνιμη κατάσταση επιτάχυνσης, μια διαρκή πίεση παραγωγής και κατανάλωσης του οτιδήποτε, μια ασταμάτητη_ορμή χωρίς ξεκάθαρο στόχο. Αυτό βέβαια δεν αφορά όλον τον κόσμο με τον ίδιο τρόπο. Για άλλους η μη παύση μπορεί να είναι δείγμα αναζήτησης ενθουσιασμού και ενδιαφέροντος σε μια βαρετή ζωή, ενώ για άλλους η μοναδική συνθήκη επιβίωσης. Αντίστοιχα λοιπόν η παύση, το σταμάτημα του χρόνου που επιβλήθηκε με αφορμή την πανδημία, μπορεί να είναι ένας γόνιμος χρόνος ανασυγκρότησης και αναστοχασμού, αλλά μπορεί να είναι και μια τραγική καταστροφική διακοπή. Όπως και η καραντίνα δεν είναι πάντα και για όλους μια ευκαιρία «να μείνουμε σπίτι», αλλά και ένας βασανιστικός εγκλωβισμός σε απάνθρωπες συνθήκες διαβίωσης.

Empirical Data, 2009/2019

Δ.Β. Σήμερα η ανθρώπινη επαφή αποτελεί μια τεράστια απειλή για τη ζωή. Ο έρωτας, η κατεξοχήν επαφή ανάμεσα στους ανθρώπους, έχει ουσιαστικά πάψει να μπορεί να υφίσταται έμπρακτα – τουλάχιστον μεταξύ των ανθρώπων εκείνων που δεν ζουν μαζί. Παρόλο που ο έρωτας αποτελεί βασικό όχημα επιβίωσης σε μια κρίση, στην εποχή που ζούμε, της ταχείας εξάπλωσης του κορονοϊού, η ιδέα της ερωτικής επαφής είναι όχι μόνο ανησυχητική αλλά και απειλητική για τη ζωή. Βέβαια, η σχέση του έρωτα με τον θάνατο δεν είναι κάτι καινούργιο. Όπως γνωρίζουμε, ο θάνατος είναι ο αντίθετος πόλος του έρωτα. Ο έρωτας συνάδει με το ένστικτο της αυτοσυντήρησης, ενώ ο θάνατος με την απώλεια. Όπως πολύ σωστά το έθεσε πρόσφατα ο Γάλλος φιλόσοφος και κοινωνιολόγος Edgar Morin, «Στην ανθρώπινη ιστορία, οι δύο ασυμβίβαστοι αλλά και αχώριστοι εχθροί που είναι ο Έρωτας και ο Θάνατος θα συνεχίσουν να παλεύουν, και ο Θάνατος δεν θα είναι σε θέση να καταστρέψει τον Έρωτα, αλλά ούτε και ο Έρωτας να εξαλείψει τον Θάνατο. Ο καθένας με τη σειρά του θα έχει το πάνω χέρι. Σήμερα ισχυρότεροι είναι ο Πόλεμος και ο Θάνατος, αλλά δεν υπάρχει αιωνιότητα στην ιστορία».

Τα έργα σου μεταφέρουν συχνά μια αίσθηση αδυναμίας του έρωτα, την αίσθηση ενός έρωτα που ίσως δεν μπορεί να υπάρξει πουθενά, μια αίσθηση απώλειας και μοναξιάς ως αποτέλεσμα ενός αποχωρισμού που προκαλείται από άγνωστους παράγοντες. Μίλησε μου για την ιδέα του έρωτα στη δουλειά σου, αλλά και σε σχέση με τη σημερινή συγκυρία, σε μια εποχή έντονης απομόνωσης.

Γ.Δ. Στα έργα μου, όπως λες, πολλές φορές οι άνθρωποι συναντιούνται και χάνονται, βρίσκονται και χωρίζουν. Κομπιάζουν και δεν μιλούν. Είναι αγκυλωμένοι, εγκλωβισμένοι σε σκέψεις, στόχους, εντολές, υποχρεώσεις.

Δεν είναι άραγε πάρα πολύ κοντά στην πραγματικότητα που βιώνουμε καθημερινά κάτι τέτοιο; Τυχαίες συναντήσεις που δεν οδηγούν πουθενά, δυσκολία επικοινωνίας ακόμα και σε επίπεδο προφορικής ομιλίας, αδυνατότητα συνύπαρξης. Δεν νομίζω ότι περιγράφω τίποτα περισσότερο από όλα αυτά που μας συμβαίνουν. Και μέσα σε έναν κυκεώνα μη συναντήσεων μπορεί να έχουμε την ευτυχία μιας στιγμής, ενός ευχάριστου νεύματος, μιας μικρής κίνησης που αποκτά βεβαίως σχεδόν υπαρξιακή σημασία και βαρύτητα, χωρίς

πολλές φορές να είμαστε και απολύτως σίγουροι για τους λόγους που συμβαίνει αυτό. Είμαστε απελπισμένοι και ταυτόχρονα τόσο χαμένοι, που από τη μια αναζητούμε κάτι, ενώ από την άλλη δεν είμαστε σε θέση να το δεχτούμε, και πολύ περισσότερο να το απολαύσουμε ακόμα κι αν μας προσφερθεί. Ακόμα κι εκείνη την ύστατη στιγμή της «τυχαίας συνάντησης», θα κοιταχτούμε με τη συνήθη καχυποψία και ανασφάλεια που μας χαρακτηρίζει, και κατά πάσα πιθανότητα θα (αυτο)απορριφθούμε. Όλα αυτά δεν με ενδιαφέρουν σαν προσωπικά, ενίοτε αισθηματικά μικροδράματα, αλλά σαν συνολική αίσθηση κενότητας και απουσίας. Σαν μια συνολική, καθολική αίσθηση μιας αναπόφευκτης μοναχικότητας που δεν μπορεί παρά να καταλήξει να γίνει το βασικό χαρακτηριστικό των ηρώων μου – και συνεπώς σαν ένα κεντρικό και ουσιαστικό πρόβλημα μιας παγκόσμιας κοινωνίας και φυσικά μιας ολόκληρης εποχής. Ένα «προφίλ» που προσεκτικά έχουμε φτιάξει στα κοινωνικά μέσα και φοβόμαστε να δοκιμάσουμε in vivo, τώρα γίνεται υποχρεωτικά το μοναδικό μας πρόσωπο. Η εικονική συνάντηση δεν είναι πια, πολύ συχνά, το πρώτο στάδιο μιας γνωριμίας, αλλά το μόνο στάδιο. Δεν μπορούμε παρά να μην υπάρχουμε. Επιβιώνουμε μέσα από την πλήρη ακύρωση του σώματός μας, της ίδιας μας της φυσικής ύπαρξης. Κατ' επέκταση, όταν αυτό το σώμα επιτρέπεται να κυκλοφορεί ελεύθερο, τότε του επιβάλλεται η προστατευτική, ιατρική μάσκα, δηλαδή μια αφαίρεση του προσώπου, μια αποπροσωποποίηση. Υπάρχουμε ως πρόσωπα χωρίς σώμα στην ηλεκτρονική μας επικοινωνία ή ως σώματα χωρίς πρόσωπο στη φυσική μας συνύπαρξη. Φτάνουμε λοιπόν στο σημείο να συζητούμε και επομένως να διεκδικούμε το δικαίωμα της ολοκληρωτικής αυτοδιάθεσης του σώματός μας, του τελευταίου οχυρού ιδιωτικότητας. Στην εποχή της πανδημίας, το να στέκεσαι κοντά σε κάποιον, πόσο μάλλον το να αγκαλιάζεσαι και να φιλιέσαι δημόσια, είναι μια θεμελιώδης αντίδραση, μια υπαρξιακή κραυγή, μια σχεδόν επαναστατική πράξη.

Beta Test, 2006

Empirical Data, 2009 / 2019

Δ.Β. Το έργο σου Empirical Data είναι μια ταινία που ασχολείται με τη σχέση ενός ατόμου με ένα περιβάλλον «ξένο» και συχνά εχθρικό. Αυτό επιδιώκεται μέσα από έναν χαρακτήρα που, προσπαθώντας να εδραιωθεί κοινωνικά, φαίνεται να αλλάζει για να μπορέσει να γίνει αποδεκτός από το σύστημα, από το νέο αυτό περιβάλλον. Τα έργα σου μιλάνε συχνά για τη θέση του ατόμου απέναντι σε ένα σύστημα, ενώ οι ήρωές σου παρουσιάζονται αποκομμένοι από το σύστημα αυτό, από το περιβάλλον τους. Το σύστημα θα μπορούσε να αφορά έναν άγνωστο μηχανισμό ή σε ένα μη καθορισμένο κοινωνικό σύνολο. Σήμερα βρισκόμαστε ως άτομα, μονάδες απέναντι σε ένα σύστημα, απομονωμένοι, αποκομμένοι ο ένας από τον άλλον, νιώθοντας ξένοι και αποπροσανατολισμένοι μέσα σε ένα ταυτόχρονα γνώριμο αλλά και εχθρικό περιβάλλον. Ποιο είναι αυτό το σύστημα το οποίο πραγματεύεσαι;

Γ.Δ. Το σύστημα είναι ο κόσμος που έχουμε συνδημιουργήσει, ο οποίος αναπόφευκτα μας περικλείει αλλά την ίδια στιγμή μας αποκλείει. Είμαστε εμείς. Χωρίς βέβαια να έχουμε ακριβώς το ίδιο μερίδιο επιρροής, είμαστε ταυτόχρονα θύτες και θύματα. Δημιουργούμε ένα σύστημα που μας δημιουργεί. Ακόμη και η πανδημία δεν είναι ένα απρόβλεπτο φυσικό φαινόμενο. Έχει συγκεκριμένες αιτίες που ανάγονται σε οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της εποχής μας. Χαρακτηριστικά που εμείς οι ίδιοι δημιουργήσαμε. Είναι κατά κάποιον τρόπο αποτέλεσμα επιλογών της ανθρωπότητας, χωρίς –επαναλαμβάνω– να ξεχνάμε ότι δεν έχουν όλοι ανεξαιρέτως το ίδιο ποσοστό ευθύνης. Το αν μπορούμε να το συνειδητοποιήσουμε και να εναντιωθούμε είναι μια αρκετά φιλοσοφική-υπαρξιακή ερώτηση. Θα ήταν σαν να αναρωτιόμαστε αν μπορούμε να εναντιωθούμε στον εαυτό μας, αν μπορούμε να αλλάξουμε ριζικά, να θέσουμε εντελώς νέους στόχους, να έχουμε εντελώς άλλα όνειρα για εμάς και τις κοινωνίες μέσα στις οποίες ζούμε. Μπορούμε να το κάνουμε άραγε;

Sequence Error, 2011

Δ.Β. Ολόκληρο το κινηματογραφικό σου έργο αφορά τη διαχείριση της κρίσης, του λάθους και του σφάλματος ενός συστήματος. Λειτουργικές δυσκολίες στην τριλογία Social Software γίνονται καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης σε πιο πρόσφατα έργα σου, ενώ η έννοια της κρίσης αρχίζει να αποκτά τη μορφή κοινωνικοπολιτικών προβλημάτων. «Το σύστημα βρίσκεται στο χείλος της κατάρρευσης», αναφέρει η αφηγήτρια στο έργο Sequence Error και καλείται να προχωρήσει σε απολύσεις εργαζομένων. Ένα έργο με έντονο κοινωνικοπολιτικό χαρακτήρα, το οποίο πραγματεύεται ζητήματα που σχετίζονται με την οικονομική κρίση που βίωσε πρόσφατα η Ελλάδα, αλλά μέσω του οποίου μπορούμε να σκεφτούμε και τις κοινωνικές επιπτώσεις που θα έχει η παρούσα επιδημική κρίση.

Σήμερα όλοι μιλάνε για την πανδημία του Covid-19 ως τη μεγαλύτερη κρίση παγκοσμίως μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ενώ είναι ίσως η πρώτη φορά που παρατηρούμε τόσο καθαρά πόσο αλληλεξαρτώμενοι είμαστε σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο. Ακόμη και αν ορισμένες χώρες επιτύχουν να επιβραδύνουν την ασθένεια από τον ιό, ο Covid-19 θα μπορούσε να επιστρέψει, εφόσον η πανδημία παραμείνει αρκετά σοβαρή αλλού. Όπως πρόσφατα υποστήριξε και ο Μπιλ Γκέιτς, «Σε αυτή την πανδημία είμαστε όλοι συνδεδεμένοι». Τι μπορούμε να μάθουμε από τις κρίσεις και τις καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης; Με ποιον ή ποιους τρόπους χρησιμοποιείς την έννοια της κρίσης στη δουλειά σου;

Γ.Δ. Κρίση είναι η στιγμή που συνειδητοποιούμε ότι δεν είμαστε άτρωτοι, η στιγμή που η σιγουριά μας ακυρώνεται και τα δεδομένα καταρρέουν. Κρίση είναι η στιγμή που το έδαφος χάνεται κάτω από τα πόδια μας και δεν μπορούμε να είμαστε βέβαιοι πια για τίποτα. Κρίση είναι αυτό που θεωρούμε ότι αποκλείεται να μας συμβεί μέχρι που μας συμβαίνει. Βέβαια, τα φαινόμενα αυτού του είδους έχουν πολλές εφαρμογές και ερμηνείες, ενώ λειτουργούν επίσης σε πολλά επίπεδα, προσωπικά και κοινωνικά. Η όποια κρίση δεν συμβαίνει σε όλους με τον ίδιο τρόπο. Το ότι ο κόσμος γίνεται όλο και πιο ενιαίος με αποτέλεσμα να μην έχουμε πια την πολυτέλεια να αδιαφορούμε για έναν ιό στην Κίνα, έναν πόλεμο στη Συρία ή την κατάρρευση μιας τράπεζας στις ΗΠΑ, το ότι όλοι δηλαδή είμαστε συνδεδεμένοι δεν σημαίνει ότι είμαστε εξίσου εκτεθειμένοι.

Η παγκόσμια οικονομική κρίση, το προσφυγικό ή η πανδημία δεν πλήττει όλους με τον ίδιο τρόπο. Η πανδημία είναι μεν μια συμμετρική απειλή, αλλά φυσικά –και όπως πάντα σε ανάλογες περιπτώσεις– έχει αρκετά ασύμμετρες επιπτώσεις. Δεν βιώνουμε τον φόβο του θανάτου, της έλλειψης ιατρικής περίθαλψης, του αποκλεισμού, της μοναξιάς ή της όποιας οικονομικής ένδειας όλοι με τον ίδιο τρόπο. Αυτό που για κάποιους είναι ένας εφιάλης, για άλλους είναι μια ενδιαφέρουσα ενδοσκοπική εμπειρία, ενώ για άλλους μπορεί να είναι έως και μια ευκαιρία κερδοσκοπίας. Έτσι λοιπόν και η οικονομική κρίση που προκαλεί η πανδημία επηρεάζει τους πάντες, αλλά όχι με τον ίδιο τρόπο. Μπορούμε να συμφωνήσουμε ότι θα πρέπει να μας αφορά όλους η διαχείριση αυτού του ζητήματος για τα κοινωνικά στρώματα και τις επαγγελματικές τάξεις που πλήττονται περισσότερο; Αν η κάθε παγκόσμια, κοινωνική τραγωδία βιώνεται ως πρόβλημα κάποιων άλλων και όχι ως ένα απολύτως κοινό πρόβλημα, τότε φοβάμαι ότι κάποια στιγμή θα αφορά κυριολεκτικά όλους μας στο μέγιστο βαθμό και ίσως τότε θα είναι πολύ αργά για να κάνουμε κάτι.

Kepler, 2014

Kepler, 2014

Δ.Β. Το 2014 προσκλήθηκες από την ελληνική εταιρία Polyeco να παρακολουθήσεις ένα έργο που είχε αναλάβει σε συνεργασία με τα Ηνωμένα Έθνη και αφορούσε τον καθαρισμό τοξικών αποβλήτων από την Τιφλίδα, με σκοπό να δημιουργήσεις ένα νέο κινηματογραφικό έργο. Έμεινες λοιπόν στη Γεωργία για ένα χρονικό διάστημα και πραγματοποίησες το Kepler. Το έργο αυτό πραγματεύεται το θέμα του τοξικού κινδύνου στον σύγχρονο κόσμο μέσα από το ομώνυμο αμφιλεγόμενο κατασκευαστικό έργο που αφηγείται η ταινία. Θα έλεγε κανείς ότι στο έργο αυτό μιλάς για την καταστροφή, αλλά συγχρόνως και για την ελπίδα, για μια νέα προοπτική.

Η καταστροφή του περιβάλλοντος έχει συσχετισθεί άμεσα με την πανδημία του Covid-19. Όπως είπε ο μικροβιολόγος και καθηγητής Philippe Sansonetti, ο Covid-19 είναι μια «ασθένεια της ανθρωποκαίνου εποχής», ένα φαινόμενο το οποίο πρέπει να εξετάσει κανείς συνολικά, στο οποίο η βιολογική πραγματικότητα του ιού είναι πλέον αδιαχώριστη από τις κοινωνικές και συστημικές συνθήκες που προκαλούν την ύπαρξή του και τη διάδοσή του. Ακόμη, όπως εδώ και χρόνια έχει επισημάνει ο Bruno Latour, στο βιβλίο του Ουδέποτε υπήρξαμε μοντέρνοι (1993), θα πρέπει να επανεξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τη σύγχρονη πολιτική. Αντί να σκεφτόμαστε την πολιτική ως σαφώς διακριτή από τη φύση, ο Latour υποστηρίζει ότι η πολιτική είναι πάντα συνυφασμένη με τη φύση. Είναι σαφές ότι οι οικολογικοί παράγοντες επηρεάζουν σημαντικά την κοινωνία. Η παρούσα πανδημία μάς αναγκάζει να σκεφτούμε πως είναι καιρός να αντιμετωπίσουμε το γεγονός ότι το ίδιο το πολιτικό μας σύστημα έχει διαδραματίσει έναν σημαντικό ρόλο στην παραγωγή αυτού του νέου οικολογικού παράγοντα, του Covid-19. Σε μια παγκόσμια οικονομία που επεμβαίνει όλο και περισσότερο στο οικοσύστημα, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι νέοι ιοί, που εμφανίζονται σε έναν τόπο, στη συνέχεια μεταναστεύουν στην άλλη πλευρά του κόσμου με αστραπιαίους ρυθμούς.

Είναι τελικά η κρίση που βιώνουμε μια ευκαιρία να ξαναδούμε τις διακρίσεις αυτές και να ξανασκεφτούμε τον ορισμό και τη συγκρότηση της ίδιας της νεωτερικότητας, όπως μας προτείνει ο Latour; Μπορούμε να διορθώσουμε τα λάθη μας, να σκεφτούμε τον κόσμο αλλιώς, να υπάρξει μια διαφορετική επανεκκίνηση και να προσέξουμε τη βίβλο πάνω στην οποία ζούμε και δρούμε; Πώς προσεγγίζεις τα επίκαιρα περιβαλλοντικά θέματα στο έργο σου Kepler;

Γ.Δ. Το *Kepler* μιλά για μια καταστροφή που μπορεί να συμβεί πολύ κοντά μας πάρα πολύ εύκολα. Μπορούμε να κάνουμε κάτι για να την αποφύγουμε; Θέτοντας αυτό το ερώτημα, δεν εννοώ βέβαια να νοιαστούμε μόνο για αυτό που συμβαίνει δίπλα μας αλλά αντιθέτως, όπως είπα προηγουμένως, να συνειδητοποιήσουμε ότι αν δεν νοιαστούμε γενικώς για κάτι που συμβαίνει κάπου αλλού στον πλανήτη, τότε αυτό θα συμβεί δίπλα μας, πάνω μας, και ίσως τότε είναι πολύ αργά. Είμαστε, ας πούμε, έτοιμοι να δεχθούμε το ανάλογο (οικονομικό) τίμημα μιας αλλαγής της παραγωγικής διαδικασίας για να σώσουμε το περιβάλλον και συνεπώς κι εμάς τους ίδιους;

Η όλο και μεγαλύτερη επέμβαση στο οικοσύστημα σε συνδυασμό με την ενοποίηση του κόσμου σε διάφορα επίπεδα παράγει τη νέα πραγματικότητα, όπου δεν μπορεί κανείς να αποκλειστεί από ένα πρόβλημα όσο κι αν προσπαθήσει, όσο μακριά κι αν είναι αυτό σε πρώτη φάση. Το ζήτημα δεν είναι ότι κάποιος δεν (θα) είναι συνδεδεμένος στην παγκόσμια πραγματικότητα, αλλά αντιθέτως ότι κανείς δεν (θα) μπορεί να αποσυνδεθεί. Κι αυτό ακριβώς είναι η πρόκληση του 21ου αιώνα: Να συνειδητοποιήσουμε ότι είμαστε αναπόφευκτα όλοι μαζί και έτσι δεν μας σώνει ο αυτοαποκλεισμός, η περιχαράκωση, η μη αποδοχή του άλλου, τα σύνορα και τα τείχη, αλλά αντιθέτως μια κοινή αλληλέγγυα αντίληψη για ένα κοινό παρόν και ένα ακόμη πιο κοινό μέλλον. Το *Kepler* έλεγε περίπου αυτό: Αν δεν σταματήσουμε τώρα, αν δεν ξανασκεφτούμε τις μελλοντικές μας κινήσεις, τότε κινδυνεύουμε να μην έχουμε μέλλον. Και το μέλλον αυτό δεν αφορά κάποιες επόμενες γενιές, αλλά μπορεί να αφορά ήδη εμάς σε μερικά χρόνια. Το μέλλον μας δεν είναι κάπου πολύ μακριά αλλά είναι ήδη εδώ, στο παρόν μας. Είμαστε έτοιμοι να ξανασκεφτούμε τα πράγματα από την αρχή σε νέα βάση με ό,τι αλλαγές θα σήμαινε αυτό;

Ο *Kepler* είναι ένας πλανήτης στον οποίο οι κλιματικές συνθήκες είναι παρόμοιες με αυτές της Γης. Αναρωτιέμαι αν η ανθρωπότητα θα συνέχιζε να κάνει τα ίδια λάθη ακόμη κι αν ξεκινούσε από την αρχή σε έναν νέο πλανήτη. Με τον ίδιο τρόπο αναρωτιέμαι αν θα είμαστε οι ίδιοι μετά από το τέλος της πανδημίας. Για την ακρίβεια, δεν ξέρω τι είναι καλύτερο ή χειρότερο, να είμαστε ακριβώς οι ίδιοι ή να έχουμε αλλάξει τελείως και, αν αλλάξουμε, προς ποια κατεύθυνση θα είναι άραγε...;

We have researched, analysed
and archived this planet's death.

Kepler, 2014

Δ.Β. Το Εργαστήριο διλημμάτων, μια αφηγηματική εγκατάσταση βασισμένη στην τραγωδία του Αισχύλου Ικέτιδες με την οποία αντιπροσώπευσε την Ελλάδα στην 57η Μπιενάλε της Βενετίας, φέρνει τον θεατή αντιμέτωπο με ένα δίλημμα: τη σωτηρία του Ξένου ή τη διατήρηση της ασφάλειας του Εγχώριου. Στο έργο σου το δίλημμα παίρνει τη μορφή μιας επιστημονικής απόφασης ανάμεσα στην ένωση ή μη δύο κυτταρικών πληθυσμών για τις ανάγκες ενός βιολογικού πειράματος που μελετά την αντιμετώπιση μιας ασθένειας. Τη στιγμή της κρίσης, οι επιστήμονες πρέπει να πάρουν μια απόφαση. Στο έργο εκθέτεις την αγωνία και τον προβληματισμό ατόμων και κοινωνικών ομάδων όταν καλούνται να διαχειριστούν και να αποφασίσουν για ένα σημαντικό ζήτημα. Πόσο έτοιμοι είμαστε να προστατεύσουμε κάποιον που απειλείται όταν αυτό συνεπάγεται ότι διακινδυνεύουμε την ασφάλειά μας; Τι είναι επιστημονικά σωστό και τι ηθικά αποδεκτό; Οι κοινωνικοί και πολιτικοί προβληματισμοί της αρχαίας τραγωδίας μοιάζουν να συνδέονται με τα δίλημματα που αντιμετώπισε η Ελλάδα αλλά και η Ευρώπη όχι μόνο με τη μεταναστευτική κρίση, αλλά κυρίως με την υποδοχή και την αποδοχή των «διαφορετικών» και των «ξένων» μέσα στις υπάρχουσες κοινωνικές δομές.

Πολλά από τα ηθικά ερωτήματα που θέτει το έργο σου μπορούμε να τα σκεφτούμε αυτή τη στιγμή και σε σχέση με τη στάση που κρατάνε οι διάφορες κυβερνήσεις απέναντι στην αλληλεγγύη για την αντιμετώπιση του κορονοϊού. Είδαμε πρόσφατα ότι ενώ ορισμένα ισχυρά κράτη έκλεισαν αμέσως τα σύνορα στην Ιταλία (την πρώτη χώρα στην Ευρώπη που επλήγη από τον κορονοϊό) μην προσφέροντας καμία απολύτως βοήθεια, άλλα μικρότερα κράτη, όπως είναι η Αλβανία, θεώρησαν σημαντικό (ακόμη και για λόγους συμβολικούς) να προσφέρουν στέλνοντας γιατρούς στη γειτονική χώρα και ως εκ τούτου να στερηθούν εν μέρει το ίδιο τους το ιατρικό προσωπικό. Το δίλημμα που θίγει το έργο σου σχετικά με τη σωτηρία του Ξένου έναντι της διατήρησης της ασφάλειας του Εγχώριου αποτελεί ένα διαχρονικό ερώτημα που, όπως βλέπουμε, εμφανίζεται με έναν τρόπο και στην παρούσα συγκυρία.

Ένα σημαντικό δίλημμα που αντιμετωπίζει αυτή τη στιγμή η ανθρωπότητα είναι αν θα ακολουθήσει μια πολιτική εθνικιστικής απομόνωσης ή παγκόσμιας αλληλεγγύης. Τόσο η ίδια η επιδημία όσο και η επακόλουθη οικονομική κρίση είναι παγκόσμια προβλήματα και, όπως έχει από πολλούς υποστηριχτεί, μπορούν να λυθούν αποτελεσματικά μόνο με παγκόσμια συνεργασία. Όπως τόνισε πρόσφατα ο γνωστός Ισραηλινός συγγραφέας και ιστορικός Yuval Noah Harari, «η ανθρωπότητα πρέπει να επιλέξει. Θα ταξιδέψουμε προς την κατεύθυνση της διαίρεσης ή θα υιοθετήσουμε την πορεία της παγκόσμιας αλληλεγγύης; Αν επιλέξουμε διαχωρισμό, αυτό όχι μόνο θα παρατείνει την κρίση, αλλά πιθανόν να οδηγήσει σε ακόμη χειρότερες καταστροφές στο μέλλον. Εάν επιλέξουμε την παγκόσμια αλληλεγγύη, θα είναι μια νίκη όχι μόνο κατά του Covid-19, αλλά και κατά των μελλοντικών επιδημιών και κρίσεων που θα μπορούσαν να προκαλέσουν την ανθρωπότητα στον 21ο αιώνα».

Γ.Δ. Συμφωνώ απόλυτα. Αυτό που πιστεύω και αυτό που έλεγε και το *Εργαστήριο Διλημμάτων* είναι ακριβώς αυτό που λες. Πρέπει κάποια στιγμή να αποφασίσουμε σε προσωπικό, κοινωνικό αλλά και παγκόσμιο επίπεδο τι κοινωνίες θέλουμε να έχουμε, τι είδους άνθρωποι είμαστε τελικά. Η οπισθοδρομική λογική της περιχαράκωσης, της απομόνωσης, των συνόρων και των εθνικισμών είναι, εκτός από γραφική, και αρκετά επικίνδυνη. Και δεν εννοώ επικίνδυνη μόνο σε πολιτικό επίπεδο γιατί γεννά τέρατα, αλλά και σε επίπεδο απλής λειτουργικής επιβίωσης. Ο κόσμος είναι ένας, ο πλανήτης μας είναι ένας και μας συμφέρει όλους να αντιμετωπίσουμε από κοινού όλα τα προβλήματα. Πρέπει να μας αφορά όλους ένας πόλεμος, μια δικτατορία, ένα προσφυγικό πρόβλημα, μια ιατρική πρόκληση κλπ. Η απάντηση δεν είναι η απομόνωση, η αποστασιοποίηση ή το «όποιος βρει πρώτος το εμβόλιο, κερδίζει και πρώτος». Πρέπει δηλαδή όλοι μαζί να συνεργαστούμε για να το ανακαλύψουμε πιο γρήγορα για το καλό όλων. Η αλληλεγγύη και η αλληλοβοήθεια δεν είναι απλώς ανθρωπισμός, είναι πλέον και στοιχειώδης λειτουργική ευφυΐα. Μαζί κερδίζουμε όλοι.

Laboratory of Dilemmas, 2017

Laboratory of Dilemmas, 2017

Δ.Β. Όπως ανέφερε πρόσφατα ο Γάλλος ιστορικός Jérôme Baschet σε ένα άρθρο του στη Le Monde στις 02.04.2020, «συμβαίνει συχνά οι ιστορικοί να θέτουν ως αρχή του 20ού αιώνα το 1914. Με τον ίδιο τρόπο, μια μέρα θα μας εξηγήσουν ότι ο 21ος ξεκίνησε το 2020, με τον Covid-19 να μπαίνει στη σκηνή». Είναι αδιαμφισβήτητο ότι η παρούσα πανδημία θα αλλάξει πολλά πράγματα στον κόσμο όπως τον ξέραμε. Το ερώτημα είναι προς ποια κατεύθυνση θα πάμε. Πώς θα θέλαμε την ανθρωπότητα; Τι θα θέλαμε να αφήσουμε πίσω; Πώς να ξεκινήσει ο 21ος αιώνας; Τι ρόλο θα μπορούσε να παίξει η τέχνη στη διαμόρφωση της νέας αυτής εποχής;

Γ.Δ. Η τέχνη μάς κρατά σε εγρήγορση. Θέτει πάντα τα σωστά ερωτήματα, ανακαλύπτει και αναδεικνύει λεπτές πτυχές περίπλοκων φαινομένων και, πάνω από όλα, μας υπενθυμίζει πόσο σημαντικό είναι να μην σταματήσουμε να οραματιζόμαστε κάτι διαφορετικό. Η τέχνη μάς βοηθά να είμαστε πάντα σε πνευματική δημιουργικότητα. Με αφορμή αυτή τη σκέψη, ας αναλογιστούμε ότι η τέχνη, εκτός των άλλων, είναι και ένας εργασιακός χώρος που πλήττεται πολύ αυτόν τον καιρό, ακριβώς γιατί σε ένα μεγάλο ποσοστό βασίζεται στη συνύπαρξη ανθρώπων, στη συνεργατική μορφή παραγωγής αλλά και στη συμμετοχική «κατανάλωση». Ο τρόπος που οι κοινωνίες θα στηρίξουν (και) τον κλάδο της τέχνης, μαζί με όλους τους άλλους βαριά πληττόμενους κλάδους παραγωγής, θα είναι ένα καθοριστικό στοιχείο της μελλοντικής τους εικόνας. Τι θα γινόταν αν σταματούσαμε να ονειρευόμαστε, αν σταματούσαμε να βλέπουμε τον κόσμο εντελώς διαφορετικά, αν σταματούσαμε να προκαλούμε την ίδια μας την αντιληπτική ικανότητα; Η τέχνη είναι ένα κλειδί εισόδου για κάθε νέα εποχή, η απαραίτητη διαδικασία και ταυτόχρονα ένα εργαλείο ενσυναίσθησης. Δεν μπορούμε να ανακαλύψουμε κάτι νέο, δεν μπορούμε να το δημιουργήσουμε και σίγουρα δεν θα καταφέρουμε ποτέ να το ζήσουμε, αν πρώτα από όλα δεν μπορέσουμε να το φανταστούμε.

///

Η Δάφνη Βιτάλη είναι ιστορικός τέχνης και επιμελήτρια στο Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης. Έχει επιμεληθεί πολυάριθμες ατομικές και ομαδικές εκθέσεις στο ΕΜΣΤ, αλλά και σε άλλα ιδρύματα στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Το 2017 επιμελήθηκε την αναδρομική έκθεση του Γιώργου Δρίβα /Uncinematic στην Εθνικό Μουσείο Μοντέρνας και Σύγχρονης Τέχνης της Ρώμης και έχει συγγράψει ένα δοκίμιο για το έργο του στον κατάλογο της ατομικής του παρουσίασης στο ελληνικό περίπτερο της 57ης Μπιενάλε Βενετίας.

Ο Γιώργος Δρίβας είναι εικαστικός καλλιτέχνης. Εκπροσώπησε την Ελλάδα στην Μπιενάλε Βενετίας το 2017. Το έργο του έχει παρουσιασθεί, σε ατομικές εκθέσεις στο Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης της Αθήνας (2018 και 2009) και στην Εθνικό Μουσείο Μοντέρνας και Σύγχρονης Τέχνης της Ρώμης (2017) και ως συνολικό αφιέρωμα σε αυτόν στα φεστιβάλ Νύχτες Πρεμιέρας, Αθήνα (2014), και Lumen Quarterly, Πεκίνο (2017/18) καθώς και σε ομαδικές εκθέσεις και φεστιβάλ στην Ελλάδα και διεθνώς.